
РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

УДК 316.7:332.1

**Є. В. Смирнов, к. е. н.,
О. П. Смирнова, здобувач****ВПЛИВ ІСТОРИЧНИХ, РЕЛІГІЙНИХ І СОЦІОКУЛЬТУРНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ НА
ФОРМУВАННЯ СВІТОГЛЯДУ СУЧАСНОГО СТИЛЮ УКРАЇНСЬКОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА**

Анотація. В статті за допомогою методики історичного і наукового порівняння висвітлюється актуальна проблематика становлення українського підприємництва як особливого підходу до навчання, праці, заощаджування, ведення бізнесу, інвестування тощо. Співставляючи історичний розвиток України і Польщі протягом останніх тисячоліть, автори наводять безумовні і переконливі аргументи, чому тільки після революції гідності восени 2013 року – взимку 2014 року Україна має шанс перейти від анархічного і стихійного розвитку своєї державності до цивілізованого і демократичного базису ведення соціального, культурного, політичного і економічного життя. Авторами було визначено умовно п'ять переламних моментів не тільки в українсько-польських відносинах, а і у загальних імперативах розвитку обох держав як в середині кожної країни, так і об'єктивно за їх межами, що у підсумку корінним чином вплинуло на сучасні, принципово різні, позиції економічного, політичного і духовного світогляду наших націй. Починаючи з періоду Київської Русі і до часів її занепаду Україна мала свій унікальний шлях становлення власної культури і державності. З XIII сторіччя і до отримання Україною формальної незалежності у 1991 році вона фактично знаходилася під впливом і керуванням сусідніх держав і імперій, що, в свою чергу, унеможливило існування незалежного, автентичного, притаманного саме українцям, шляху розвитку. В логічному висновку в статті приділено увагу, як в результаті цього об'єктивного історичного процесу Україна сформувала свій власний погляд і відношення до культури і інституту підприємництва, як основного чинника добробуту населення країни і сталого розвитку держави загалом.

Ключові слова: історія; свідомість; соціокультурні особливості; українське підприємництво.

**Е. В. Смирнов, к. э. н.,
О. П. Смирнова, соискатель****ВЛИЯНИЕ ИСТОРИЧЕСКИХ, РЕЛИГИОЗНЫХ И СОЦИО-КУЛЬТУРНЫХ ОСОБЕННОСТЕЙ
НА ФОРМИРОВАНИЕ МИРОВОЗЗРЕНИЯ СОВРЕМЕННОГО СТИЛЯ УКРАИНСКОГО
ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА**

Аннотация. В статье с помощью методики исторического и научного сравнения освещается актуальная проблематика становления украинского предпринимательства как особого подхода к учебе, труду, сбережениям, ведения бизнеса, инвестирования и тому подобное. Сопоставляя историческое развитие Украины и Польши в течение последних тысячелетий, авторы приводят безусловные и убедительные аргументы, почему только после революции достоинства осенью 2013 - зимой 2014 года Украина имеет шанс перейти от анархического и стихийного развития своей государственности к цивилизованному и демократическому базису ведения социальной, культурной, политической и экономической жизни. Авторами было определено условно пять переломных моментов не только в украинско-польских отношениях, а и в общих императивах развития обоих государств как внутри каждой страны, так и объективно за их пределами, что в итоге коренным образом повлияло на современные, принципиально разные, позиции экономического, политического и духовного мировоззрения наших наций. Начиная с периода Киевской Руси и во времена ее упадка, Украина имела свой уникальный путь становления собственной культуры и государственности. С XIII века и до получения Украиной формальной независимости в 1991 году она фактически находилась под влиянием и управлением соседних государств и империй, что, в свою оче-

---

РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

редь, делало невозможным существование независимого, аутентичного, присущего именно Украине, пути развития. В логическом выводе в статье уделено внимание, как в результате этого объективного исторического процесса Украина сформировала свой собственный взгляд и отношение к культуре и институту предпринимательства, как основного фактора благосостояния населения страны и устойчивого развития государства в целом.

Ключевые слова: история; сознание; социокультурные особенности; украинское предпринимательство.

I. V. Smyrnov, Candidate of Economic Sciences,
O. P. Smyrnova, Applicant

**IMPACT OF HISTORICAL, RELIGIOUS AND SOCIO-CULTURAL FEATURES IN SHAPING THE
WORLDVIEW OF MODERN STYLE OF UKRAINIAN BUSINESS**

Abstract. *The article by the method of historical and scientific comparison highlights the urgent problems of formation of Ukrainian entrepreneurship as a special approach to learning, work, savings, business, investment and so on. Comparing the historical development of Ukraine and Poland for the past thousand years, the authors suggest unconditional and convincing arguments why only after the revolution of dignity in autumn 2013 - winter 2014 Ukraine has a chance to move from the anarchic and spontaneous development of his state to a civilized and democratic basis driving social, cultural, political and economic life. The authors identified five conditional turning-point not only in Ukrainian-Polish relations, and in general imperatives of both countries both within each country and objectively beyond that eventually radically affected the current, essentially different positions of economic, political and spiritual outlook of our nations. Since the period of Kievan Rus and the time of its decline Ukraine had unique way of becoming their own culture and statehood. From the thirteenth century and until the formal independence of Ukraine in 1991, it was actually under the influence and control of neighboring states and empires, which in turn made impossible the existence of independent, authentic, inherent in Ukrainian, the path of development. As a logical conclusion in the article paid attention as a result of objective historical process Ukraine has formed its own opinion and attitude to culture and Enterprise Institute as the main factor of population welfare and sustainable development of the country as a whole.*

Keywords: history; consciousness; social and cultural characteristics; Ukrainian business.

Актуальність теми дослідження. Підприємництво завжди супроводжувало розвиток суспільства та цивілізації і на певному етапі виокремилася в самостійний напрям, який забезпечив створення концептуальних джерел свого феномену, а саме: поєднання історичних, релігійних, економічних і соціокультурних особливостей діяльності і поведінки людства. Саме дослідження комплексу факторів зовнішнього і внутрішнього впливу як на окремі особистості, так і на державу цілком має включати ретельне вивчення комплексу соціальних і психологічних факторів впливу на підприємницьку діяльність [6].

Постановка проблеми. Яким чином Україна, знаходячись майже в центрі Європи, займаючи при цьому вигідне географічне становище, володіючи при цьому величезною кількістю і об'ємом корисних копалин і природних ресурсів, спираючись на сприятливі і м'які кліматичні умови, на сьогоднішній день знаходиться в аутсайдерах не тільки світової, але й європейської економіки? Останні 25 років свого існування Україна відмітила не тільки набуттям формальної незалежності, але й знаходженням в процесі перманентної кризи, яка тільки змінює свій характер і особливості: від економічної до політичної, далі соціальна криза і так за синусоїдальним циклом. Джерела і коріння цього становища лежать глибоко в аналах національної історії і України і свідомості українців, що беззаперечно наклало свій відбиток на формуванні ментальності не тільки української моделі підприємництва, а фактично створило новий своєрідний взірць політичного, економічного, історичного і релігійного розвитку.

РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Взаємозв'язок між українською духовністю і культурою, а також їх вплив на формування економічного базису і господарської моделі, специфіку державотворення розглядали класики вітчизняної історичної думки, а також представники закордонної діаспори: М. Костомаров, О. Кульчицький, В. Липинський, Г. Сковорода, В. Янів та інші. Біхевіористичні особливості діяльності людини, а також гуманізація багатьох аспектів життєдіяльності продовжується вивчатися сучасними політологами, економістами, філософами, таким як: О. Александрова, Ю. Візниця, О. Греков, В. Зибцев, В. Попов, Л. Костюк, О. Труша, І. Ушна, А. Червеняк [7].

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. Завдання статті – проаналізувати основні етапи розвитку України як держави і їх вплив на сучасний стан підприємництва, а головне – спроба екстраполювати схожі і корисні риси становлення культури і державності від сусідніх Європейських країн.

Мета статті – визначити особливості українського менталітету, проаналізувати ціннісні чинники національного характеру, що впливають на формування підприємницької культури і можуть являти собою ознаки, притаманні саме національній підприємницькій активності та діловій культурі.

Виклад основного матеріалу. Дослідження історичних, релігійних і соціокультурних особливостей світогляду сучасного стилю українського підприємництва методом наукового та історичного співставлення почнемо з визначення країни, яка буде обрана як порівняльна основа для знаходження спільних рис, а також висвітлення беззаперечних і автентичних особливостей обопільного розвитку. З нашого погляду це може бути саме Польща і наша думка обґрунтовується і підтверджується наступними факторами:

- практично ідентичне географічне становище (обидві країни знаходяться на одній географічній широті, в центрі Європейської карти, мають вихід до моря);
- схожість соціокультурних аспектів і традицій;
- протягом визначеного періоду історичного розвитку (середньовіччя) території України входили до складу Польської держави;
- обидві з двох досліджуваних країн певний час свого історичного лагу зазнали впливу радянської адміністративної системи керування і розвитку державності і політичної розбудови, при цьому Польща, як член Варшавської угоди, яка набула чинності після Другої Світової війни як протиставлення блоку НАТО, була форпостом комунізму у Західній Європі і мала забезпечити військову міць навіть у власний збиток, лишаючи нерозвиненою соціальну і інфраструктурну сферу;
- за останні 25 років Польща зробила величезний крок у розбудові і становленні своєї державності, політики і економіки, ставши при цьому лідером серед країн Східної Європи за багатьма показниками, зберігаючи при цьому свою незалежність (це стосується навіть національної валюти). Для України це може слугувати певним орієнтиром, маяком і гаванню, куди має плисти «український Титанік».

Приймаючи до уваги викладені вище моменти, можемо стверджувати, що незважаючи на існування великої кількості загальних рис і сусідство, Польща та Україна у підсумку свого розвитку (станом на кінець другого десятиліття XXI століття) мають своєрідні особливості і відмінності, що також їх відділяє один від одного за допомогою не тільки історичного лагу, але й досягненнями в становленні своєї незалежності, розбудові державності, економіці, політиці, культурі та як наслідок, розвитку особистості як центральної і ключової ланки сучасного гуманістичного глобального розвитку. В умовах радикальних економічних перетворень особливого значення набувають дослідження соціокультурного аспекту розвитку українського стилю підприємництва, зокрема, пов'язаного з формуванням творчої ініціативної поведінки індивіда; реалізацією підприємницького потенціалу як в економічній, так і в соціальній сфері суспільства; відтворенням підприємницької субкультури; становленням та розширенням системи підготовки вітчизняних підприємців.

Після того, як авторами був визначений об'єкт для порівняння, спробуємо віднайти ті знакові події та віхи історичного розвитку в імперативах розвитку обох держав (релігійні, політичні, тери-

---

РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

торіального устрою, соціокультурні), які з нашої точки зору беззаперечно вплинули на сучасні позиції і моделі світогляду України і Польщі, а також сформували у підсумку відповідні моделі і стилі українського і польського підприємництва. До таких етапів авторами було віднесено:

1. Хрещення Київської Русі (988 рік - Володимир Великий) і прийняття християнства Польщею (966 рік – Мешко Перший).
2. Період становлення Київської Русі – XI-XIII століття: великий християнський розкол 1054 року, процвітання Київської Русі.
3. Польські Унії XIV-XVI століття (Кревська, Люблінська, Берестейська) та часи занепаду і завоювання Київської Русі татарами-монголами, територіальні війни і територіальні зміни.
4. Перша Світова війна і її вплив на перерозподіл політичної карти Європи. 1918 рік – набуття незалежності Польщею і окупація України Росією з подальшим утворенням СРСР.
5. Розпад СРСР і отримання незалежності Україною в 1991 році і вектори протилежного розвитку в майбутньому.

Однією з перших знакових подій для України і Польщі стало прийняття християнства, яке обидві країни отримали майже одночасно, з різницею в 22 роки. Саме ця релігійна особливість сприяла формуванню української народності і формуванню вітчизняної самосвідомості і самовизначення, а в подальшому і залученню нації до європейського культурного процесу. Особливе значення в цей період для українців набувають символи Святої Віри та Матері-Землі (як наслідок язичницького минулого), які в подальшому трансформуються у середні віки в Козацьку Волю, як визначальну характеристику української нації. Польща почала X століття також під впливом римського християнства, оскільки перший правитель польської держави хрестився за римським обрядом – саме ця подія, а також створення незалежного єпископства, прирівняли гнезненську державність до християнських держав Західної Європи і відкрила Польщі доступ в коло західноєвропейської культури. До прийняття Польщею християнства на її території панував політеїзм і язичництво. Саме ці ознаки були спільними та визначальними для Польщі та України у дохристиянські часи. Деякі дослідники також відзначають можливість того, що на польських землях також існував слов'янський християнський обряд [3]. Безумовно, прийняття християнства обома державами на той час диктувалося перш за все політичною необхідністю і забезпечувало для Польщі і України наступні переваги:

- зменшення впливу сусідніх держав (для Польщі – Німеччини, для України – відповідно – Західних земель);
- зближення з правителями сусідніх держав для забезпечення безпеки власної країни;
- для Польщі - підсилення союзів з Чехією для протидії чесько-велетській спілці, для України – забезпечення незалежності від впливу Римської церкви і необмеженої влади Папи, а також розквіт візантійської культури (основа – кирилична писемність, зодчество і живопис).
- зміцнення влади [1].

Як проміжний висновок першого етапу можна відмітити первісне розмежування релігійних поглядів між двома країнами, а також діаметральна зміна орієнтирів: Польщі – на радикальні, прогресивні і революційні погляди, України – на збереження і підтримання традиційних цінностей, а також помірний реактивний розвиток суспільства.

Черговий, другий в нашому переліку етап, який і надалі сприяв процесу виокремлення України і Польщі, - це період після церковного розколу 1054 року, коли остаточно оформився розкол християнської церкви на католицьку (Папа Римський) і православну (Вселенський Патріарх Константинопольський). Беззаперечно, саме ця подія призвела в майбутньому до богословських суперечок, а також до великої кількості військових та територіальних конфліктів, які проходили, в першу чергу, на Сході Європи, де історично пройшла границя впливу церковних структур і утворень Заходу і Сходу. В період утворення, формування, становлення і розвитку Київської Русі (IX-XIII ст.) саме держава, якою керувала династія Рюриковичів, заклала традиції незалежної державності на території сучасної України, а також в цей період українська народність отримала могутній стимул для свого подальшого розвитку. Український історик і перший президент УНР Михайло Грушевський стверджував, що Київська Русь є першою формою української державності [9]. Саме її створення прискорило економічний, політичний і куль-

---

РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

турний розвиток східних слов'ян і зробила їх повноцінними учасниками політичного життя Європи та Близького сходу. Умовний поділ цього часового лагу на 3 періоди: територіальна розбудова Київської Русі князем Олегом, князювання Володимира Великого і Ярослава Мудрого, під час князювання яких Київська Русь зміцнила свої завоювання і досягла вершини могутності і стабільності, економічного і культурного розвитку (прийняття християнства і створення кодексу законів «Руська правда», де було системно зосереджено правове регулювання соціальної, політичної, економічної сфери), і наступні два століття, які характеризуються постійними руйнівними князівськими чварами, загрозою нападу кочових племен і остаточним економічним застоєм, що у кінцевому рахунку призвело до розорення Києва і поклало край існуванню Київської Русі та незалежності давньоруських князівств – все це виокремило даний період в окрему ланку українського розвитку. Для цього періоду вже є характерним, що поживлені економічні відносини базувалися на організації ярмаркової торгівлі, сімейному сільському господарстві та садибній торгівлі, тобто на формуванні міст як основних осередків розвитку обміну, торгівлі і ремесл, зосереджуючи при цьому навколо себе промислові поселення, утворюючи при цьому перші зразки урбаністичних структур. Тобто, в цей період народжується первісна модель українського підприємця, як спадкоємця пращурів Київської Русі з притаманними саме йому іманентними ознаками:

- незалежність;
- певна ступінь економічної свободи;
- законність і законослухняність;
- толерантність і терпимість.

Для Польської держави цього періоду характерне об'єднання польських земель і постійний тиск від новоутвореної Київської Русі. Нова держава – Польське Королівство – була утворена в 1025 році на чолі з коронованим Болеславом, після смерті якого спадкоємці розпочали боротьбу за королівський престол, яка тривала довгі століття. Беззаперечна зміна парадигми на західну проєвропейську модель відбулася, як ми вже казали вище, в 1054 році під час остаточного церковного розколу. Наступні територіальні завоювання XII століття, визнання привілеїв духовенства, а також заволодіння Краковом залишаються однією з основних передумов відтворення єдності польської держави. Період феодальної роздробленості сприяв зміцненню феодальної власності на землю як трансформованої з державної власності із подальшим зростанням осадництва в селах і містах переселенців із Західної Європи (Німеччини і Чехії). Так, як і на Київській Русі, для Польщі цього часу характерне є зміцнення ролі організації життя в селі та містах, яке отримало назву «німецького права». Встановлення грошових повинностей для села і надання міського права для міста – все це було властиве саме періоду нестабільності в польській державі. Перша вдала спроба адміністративної реформи належить королю Казимиру III Великому, який поділив Польщу на воєводства, провів також грошову реформу, а також забезпечував активну зовнішню політику, стримуючи при цьому натиск зі сторони хрестоносців і німців.

Підводячи фінальну риску другого етапу, робимо висновок про бурхливий розвиток економіки, культури, суспільства, політичного внутрішнього і зовнішнього середовища Київської Русі як одної із могутніх і визначальних держав того часу. Це фактично єдині 300 років в українській історії, коли наша Батьківщина була незалежною і самостійною. І це був неоціненний досвід державотворчості, розвитку підприємництва на селі і в містах, що призвело до розвитку права, торгівлі, ремесла, і в підсумку початкових промислових і цехових структур. В свою чергу, це могло не тривожити сусідні держави, які побоювалися мати потужного сусіда, і, в кінцевому рахунку, Київська Русь була завойована татарами-монголами. Проте Польща, як раз пройшовши іспити феодально-князівськими міжусобними війнами і феодальними роздробленостями, проводячи при цьому політику помірної стриманості і вирішуючи, власне, більше проблеми внутрішнього розвитку і реформування фінансової і адміністративної сфери. До того ж, визнання вже тоді потужності зі Сходу від Київської Русі, польська держава намагалася послабити її вплив і розвиток, що у 1340 році призвело до захоплення Галицько-Волинських земель.

Початок третього визначено нами етапу в розвитку обох держав ознаменувався зміною ролей на світовій, зокрема Європейській політичній і соціально-економічній арені. Якщо територія

РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

сучасної України, котра на той час входила до складу Київської Русі, переживала достатньо складні часи під владою Османської імперії та татаро-монголів, то кінець XIV-початок XV століття для Польщі був пов'язаний з початком правління на троні в Польщі Ягеллонської династії та укладанням в 1385 році Кревської Унії, за якою відбувся династійний союз між Польщею і Великим князівством Литовським. Ця угода стала наслідком експансії Тевтонського ордену у 60-х роках XIV століття та дозволило польським феодалам зупинити наступ німецьких лицарів і відвоювати в них Балтійське Помор'є, а також посперечатися за повернення Галичини, яка до цього моменту була відібрана Угорщиною. Саме за підтримки Литви польська держава змогла висунути чергові претензії навіть на землі Білорусі і України, а римське духовенство таким чином прагнуло підсилити та закріпити свої позиції на сході Європи. Завдяки Кревській Унії Литва прийняла католицизм, зміцнила своє зовнішньополітичне значення, але фактично лишилася самотійності і визнання. Розрізнені землі Київської Русі, які на той момент набули назву руські землі так і не змогли об'єднатися для подолання потужного ворога, яким на той момент для них вбачалася підсилена Литовським князівством Польща. Саме з цього моменту за словами Енгельса Польща йшла назустріч періодові свого блиску. Подальше прийняття і підписання Люблінської в 1569 році і практично одразу Берестейської Унії в 1595 році не тільки утворило найпотужнішу державу тих років Річ Посполиту Польську, але й також поширило католицизм на території Галичини і Волині (утворення греко-католицької гілки церкви). Таким чином розповсюдження католицької релігії, її тісний взаємозв'язок і всебічна підтримка серед народу, формування вже національної свідомості, помітне розшарування суспільства, виокремлюючи при цьому шляхту як окремий феодальний клас середньовічної Польщі з притаманним їй устроєм «шляхетської демократії». Зосереджуючи всю свою зовнішньополітичну увагу на Сході, Польща не відреагувала на підсилення Пруссії, провівши власне все XVI століття у виснажливих війнах: Лівонська, війна з Туреччиною, зі Швецією, а також польська держава знову стикнулася із зростаючим впливом вже Московської держави, яка на той момент стала своєрідною правонаступницею Київської Русі. Подальші роки відзначилися як для Польщі (розділена Польща періоду 1795-1918), так і для України постійною боротьбою за свою територію і незалежність. Одним із основних і знакових було повстання і національно-визвольна війна під проводом Богдана Хмельницького (1648-1657), яка, по-перше, послабила військові можливості Польщі, а по-друге, завершилася, на жаль, для України знову невтішним Андрусівським перемир'ям (1667 р.), коли українські землі були поділені між Польщею і Московською державою. Також доленосною подією того часу, яка і досі накладає відбиток на формування української свідомості – це зародження козацтва і епоха Запорізької Сечі. В українській нації з'являється новий символ – Козацька Воля. Саме період козацької доби в історії українського народу сприяв формуванню протилежних селянському типу ментальності рис. Вони виникли на основі унікального етносоціального утворення, як козацтво, і характеризувалися пріоритетом мужності, сили, лицарства на противагу жіночності, стабільності і сталості. Таким чином, подальше існування і подальший розвиток двох протилежних культур на одній території призвело до формування унікального світогляду, в якому гармонійно поєдналися полярні поняття: потяг до мандрів і відданість рідній оселі, прагнення стабільності поруч із надзвичайною мобільністю тощо [6]. До надбань Польщі в ці часи потрібно віднести створення і ухвалення конституції 3 травня 1791 року, яка була наслідком розповсюдження Європою ідей Просвітництва і Реформаторства. Конституція закріпила новий державний поділ Польщі, зміцнила виконавчу і законодавчу владу, розширила деякі права міщан, обмеживши при цьому владу магнатів, запровадивши додатково фінансову і військову реформи. Ця подія беззаперечно є переламною для Польщі того періоду, тому що поширення демократичних ідей в Речі Посполитій не було на руку її сусідам (Росії, Пруссії і Австрії), які на наступні 123 роки знову розділили Польщу між собою.

Четвертим періодом, який ще більше розшарував та визначив відмінності між Польщею і Україною, була Перша Світова війна і наступний розпад Російської імперії. Саме в 1918 році остаточно поновлюється незалежність Польщі, а Україна внаслідок невизначеної політики і слабкості знову підпадає під окупацію і вплив Росії, яка на той момент перетворилася в могутню Євроазіатську державу з потужним впливом майже на весь світ - СРСР. Якщо Польща цього

РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

періоду повернулася до періоду розквіту і стало економічного, політичного і соціокультурного розвитку, то Україна, навпаки, знаходячись під постійним впливом і залежністю від Росії, втрачала свої аутентичні особливості і позиції: початок заселення сходу переселенцями (територія сучасного Донбасу), політика українофобства, голодомор, виселення кримських татар, знищення ознак національної приналежності, представників інтелігенції і культури та багато іншого. Сумну перерву в цьому геноциді визначила Друга Світова війна (1939-1945), яка беззаперечно, була прогнозована за умовами Версальського мирного договору (1919). Являючись форпостом СРСР на Заході, Україна фактично першою попала під окупацію Німеччини і до 1944 року була винищена і розорена кривавою війною. Так само постраждала і Польща, територія якої була знову розділена між Німеччиною і СРСР пактом Молотова-Ріббентропа. Відбудову країни потрібно було починати заново. Опинившись після Другої Світової війни в соціалістично-комуністичному таборі СРСР в статусах УСРС і ПНР, як Україна, так і Польща залишалися в ньому практично до розпаду СРСР в 1991 році. Тобто, обмеження демократичних свобод, адміністративне керування, становлення номенклатури, корупція, зниження соціальних витрат і відповідальності, гонка озброєнь – все це призвело обидві країни до зубожіння і нарощуванню націоналістичних, демократичних і антидержавних настроїв.

П'ятий і останній період нашого умовного поділу – 1991 рік – момент, коли Україна нарешті отримала свою незалежність. Чому саме отримала? З нашої точки зору, незалежність України 1991 року можна розглядати крізь призму бюрократично-формального аспекту, коли внаслідок розпаду СРСР нарешті українська державність і держава була закріплена і визнана на світовому рівні. Фактично з цього моменту в чистому вигляді бере початок формування українського підприємництва в своєму класичному розумінні. Пострадянський синдром ще майже 23 роки змучував українську свідомість, настрої і життя. Набуття незалежності 1991 року вирівняло положення між Польщею і Україною поставивши їх обидві в однакові умови розвитку. Але «старт» незалежності Польщі відбувся майже на 73 роки раніше, а для України 1991 рік – був роком «фальстарту» на шляху побудови незалежної, демократичної, унітарної держави, який в свою чергу призвів до декількох хвиль людської невдоволеності («Україна проти Кучми», «Помаранчева революція»), і у підсумку завершився Революцією гідності 2013-2014 років, коли незалежність була не отримана «зверху», як подачка, а була безпосередньо здобута людською кров'ю. Саме з цього моменту, як вважають автори, Україна має шанс побудувати дійсно процвітаючу і потужну країну. Але наявність певної кількості ментальних архетипів іноді досить сильно заважає цьому процесові. У зв'язку з цим існує необхідність комплексного дослідження ролі, значення і характеру підприємницької поведінки, як форми реалізації бізнес-функції вітчизняних підприємців. У контексті даної проблеми доцільним є з'ясування умов, за яких на початку 90-років ХХ ст. почало зароджуватися національне підприємництво і які етапи становлення воно пройшло [2].

Пострадянський шлях розвитку українського підприємництва відрізнявся від існуючих світових бізнес-моделей ігноруванням інтересами малого і середнього бізнесу, зберігаючи при цьому вплив і значущість великих підприємств, корпорацій і природних монополій у добувній промисловості, чорній металургії, експортно-імпорتنих торговельних компаніях, ВПК, НДДКР, сфері надання послуг тощо [4]. З однієї сторони, це було пов'язано з тими ментальними особливостями, які століттями виховувалися в українцях, а саме:

- самостійність і автономність (передумови були закладені під час формування власних господарств і садиб);
- знижена відповідальність (як ми зазначали вище, практично всю історію Україна залежала або була під потужним впливом сусідніх держав і імперій, тобто взагалі було відсутнє таке поняття як державність);
- значна відчуженість від суспільства (як наслідок розрізненості суспільства і мультинаціональності);
- психологічна захищеність від соціального несхвалення (основа такого підходу краще за все виражена в прислів'ї «моя хата з краю...», а також у відсутності для українців власних авторитетів не тільки в бізнесі, а і в повсякденному житті) [5].

РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

Але час спливає і українська нація також вдосконалюється, вчиться і поступово зростає не тільки економічно, але й морально. На сьогодні вже нікого не здивуєш підвищеною соціальною відповідальністю, особливо корпоративного сектору, співчуття близькому і бажання незалежності допомогли Україні на початку збройного конфлікту на Сході 2014 року, який триває і досі. Взагалі, українські підприємці орієнтуються на західну модель ділових відносин, але зберігаючи при цьому моделі традиційної бізнесової поведінки. Тим типовим рисам, які були притаманні українським підприємцям на початку 90-х років – необов'язковість, відсутність порядності та ділової етики, невміння і небажання працювати, психологічна неготовність до самостійності, жадібність до грошей і ігнорування складних проектів – з часом прийшли на зміну усвідомленість не тільки своєї значущості в загальній системі цінностей індивіда, але й підтримка інтересів держави взагалі, бізнес-етика і репутація займають тепер майже першочергове значення для формування позитивного іміджу українського підприємця. Іноземний досвід культури, бізнесу, організації інфраструктури і дозвілля в період хаотичного накопичення капіталу 90-х років ХХ століття також вплинув на змінений світогляд і свідомість українського народу. І якщо для східної частини населення України, для якого іманентною характеристикою є маргінальність і заперечення всього нового і незвичного, то для західної частини України характерні більше такі риси, як національна самосвідомість, що безумовно є наслідком багатовікової історії компромісів і пристосувань.

Ділова культура включає в свій склад багато різноманітних аспектів: ціннісно-мотиваційне ставлення до праці, розуміння суті багатства і способи його досягнення, стереотипи споживання, стилі способу життя [8]. Для української нації характерним є слідування моделлю ціннісно-раціонального типу з одночасним домінуванням захисного стереотипу. Як показало проведене дослідження, коріння такого підходу знаходиться в історико-географічних передумовах. До сьогодні в українському суспільстві зберігається упереджене ставлення до підприємців, що підтверджується відсутністю не тільки наявних, а також літературних авторитетів підприємливості. Суспільні стереотипи «негативного образу підприємця», які дійшли до нас ще з часів раннього християнства мають трансформуватися одночасно з формуванням нових засад ділової культури, що є притаманним у період світової глобалізації і європейської інтеграції України.

Висновки. Стратегія розвитку в Україні цивілізованого підприємництва повинна враховувати її загальноісторичні, культурологічні та соціально-економічні особливості, які сформували основні ознаки ментального профілю вітчизняного підприємця (пантеїзм; перевага екзистенціального індивідуалізму над колективізмом; кордоцентризм, віктимність, соціальний фаталізм, інтроверсивність), а також специфіку національної підприємницької культури, яка автором розглядається через призму основних критеріїв підприємництва: а) ризику власним капіталом (по-перше, відносини власності перехідного періоду не набули стабільного характеру, що обумовлює головну мету проміжних власників – виживання, а не лідерство; по-друге, генезис нових відносин і форм власності відбувається в умовах збереження інертності в господарській, інституційній і правовій сферах; по-третє, наявність якісних, принципових змін у відносинах власності з одночасною неспецифічністю безпосередніх прав володіння, обумовлює більший, ніж в стабільній економіці, вплив інституційних, політичних та інших позаекономічних чинників на динаміку власності і типовість розриву між її формами і змістом); б) інноваційності (в суспільстві підтримується високий статус творчих людей, за умови, що їх діяльність відповідає інтересам цього суспільства); в) підприємницького доходу (орієнтація на результат будь-якою ціною, дохід - головна мета, основний стимул підприємницької діяльності); г) функцій керівника (переважання ієрархічної культури влади, при якій зв'язки в колективі міцні, існує багато розпоряджень стосовно поведінки, що породжує сильну організацію з чіткою структурою і певними лініями комунікацій і команд) [2].

Проведений аналіз дозволив визначити основні напрямки трансформації вітчизняної моделі підприємницької поведінки в контексті її ефективної адаптації до вимог світових ринків. Найбільш суттєвими серед них є: створення надійної законодавчої бази, що визначить основні аспекти підприємницької діяльності; вдосконалення податкового законодавства, яке повинне позбавитися додаткових інструктивних та методичних документів, складатися з норм прямої дії і

РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

не допускати подвійного тлумачення законів; вибіркова фінансова підтримка, яка полягає у визначенні пріоритетності суб'єктів підприємницької діяльності виробничої сфери, депресивних районів, а також підприємців, які створюють робочі місця для соціально незахищених груп населення (молоді, інвалідів тощо); формування національної ділової культури як визначальної складової сучасного стилю підприємницької поведінки.

Література

1. Kłoczowski, Jerzy A History of Polish Christianity. - Cambridge University Press. - pp. 10-13.
2. Кудінова, А. В. Підприємницька поведінка та її модифікація в сучасних умовах : Автореф. дис... канд. екон. наук: 08.01.01 / А. В. Кудінова; Київ. нац. екон. ун-т ім. В.Гетьмана. - К., 2006. - 18 с.
3. Lanckorońska, Karolina Studies on the Roman-Slavonic Rite in Poland // Rome — 1961 – 194 с.
4. Лукашевич, М. П. Соціологія економіки / М. П. Лукашевич // Сутнісні характеристики феномену підприємництва: підручник. - К. : Каравела, 2005. - 288 с.
5. Максакова, А. С. Соціокультурний аспект розвитку пострадянського міського підприємництва [Електронний ресурс] / А. С. Максакова, І. О. Бицуля. - Режим доступу: <http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=72428>.
6. Марченко, Ю. В. Соціально-психологічні засади розвитку підприємництва в Україні» [Електронний ресурс] / Ю. В. Марченко // Політологічні записки. - 2012. - № 6. - 12 с. - Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Polzap_2012_6_21.
7. Смирнов, Є. В. Біхевіористичні природа проактивності як передумова інноваційного розвитку підприємства / Є. В. Смирнов // Проблеми науки. – 2015. – № 3 (171). - С. 20-27.
8. Ушно, І. М. Соціокультурне регулювання ділової активності: український контекст / І. М. Ушно // Культура України : зб. наук. праць. — Харків : ХДАК, 2010. - Вип. 30. - С. 86-95.
9. Яковенко, М. А. Історія України. Інтенсивний курс підготовки до ЗНО / М. А. Яковенко.— Київ. – 2008. – 352 с.

References

1. Kłoczowski, J., 2007, A History of Polish Christianity, Cambridge University Press, Cambridge, pp.10-13.
2. Kudinova, A., 2006, Entrepreneurial behavior and its modification in modern conditions, KNEU, Kyiv.
3. Lanckorońska, K., 1961, Studies on the Roman-Slavonic Rite in Poland, Rome.
4. Łukaszewicz, M., 2005, Sociology economy: The essential characteristics of the phenomenon of entrepreneurship, Karawella, Kyiv.
5. Maksakowa, A., Bytsulja, I., 2014, Socio-cultural aspect of the post-Soviet city business, Doneck, - Retrieved from : <http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=72428>.
6. Marczenko, J., 2012, Socio-psychological foundations of entrepreneurship in Ukraine, "Politological notes", vol. 6, - Retrieved from : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Polzap_2012_6_21. [in Ukraine]
7. Smyrnow, I., 2015, Behavioral nature of the activity as a precondition for innovative development of the company, "Problems of science". – vol. 3 (171), Kyiv.
8. Uszno, I., 2010, Sociocultural regulation of business activity: Ukrainian context, "Culture of Ukraine", vol. 30, pp. 86—95, Kharkiv.
9. Yakowenko M., 2008, History of Ukraine. Intensive preparation for testing, 352 p, Kyiv.

Надійшла 22.08.2016